

SEBŐK SZILÁRD

Pozsonyi Comenius Egyetem BTK (Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, Comenius University, Faculty of Philosophy, Bratislava, Slovakia)

VÁLTOZÁSOK EGY NYELVÉSZETI TERMINUS HASZNÁLATÁBAN (EGY SZÖVEGEN BELÜL)

CHANGES IN THE USE OF A LINGUISTIC TERM (WITHIN ONE TEXT)

Nyelvészeti tanulmányok olvasása közben nem nehéz olyan fogalmazásmódokra példákat találni, amelyekben egy szakterminus az élőlényekre jellemző tulajdonságokkal, illetve képességekkel jelenik meg. Dolgozatomban az ellipsisz fogalmához kapcsolódó fogalmazásmódokat vizsgálom Kenesei István Az ellipsisz szabályai a szóösszetételekben c. tanulmányában. Azt próbálom meg feltérképezni, hogy a fogalommal kapcsolatos különböző fogalmazásmódok használatában megfigyelhető-e valamiféle szabályszerűségek a szövegen belül. Korábbi vizsgálataimra támaszkodva abból a feltételezésből indulok ki, miszerint minél gyakrabban fordul elő egy terminus a szövegben, annál valószínűbb, hogy az az élőlényekre jellemző tulajdonságokkal, illetve képességekkel fog megjelenni.

Az esettanulmány ezt a hipotézist pontosítja. A különböző fogalmazásmódok előfordulásáról készített gyakorisági mutatóból megtudtuk, hogy az egyes fogalmazásmódok a szöveg mely részein milyen arányban voltak jelen. Az eredményből pedig az derült ki, hogy a terminus előfordulási gyakorisága és az élőlények tulajdonságait idéző fogalmazásmód fokozatos előtérbe kerülése között túlzás lenne egyenes arányosságot feltételezni. Bizonyos megszorításokkal azonban ez a feltételezés elfogadhatónak tűnik. A téma kétségkívül befolyásolja a gyakorisági arány változásait. Ezzel magyarázható, hogy a számításba vett, összesen 58 szóelőforduláson belül a vizsgált fogalmazásmód gyakorisága csak a 25.-nél nő meg ugrásszerűen, és marad magas értéken a szöveg összegző szakaszáig.

Az egyenes arányosság elve sokkal megbízhatóbban mutatható ki a terminus előfordulási gyakorisága és annak fokozatosan bővülő „kompetenciái” között. Míg a munka első felében a terminus jellemzően az események „alárendeltjeként” jelenik meg, amely többek között csupán „feltételeknek engedelmeskedik”, addig a munka másik felében az ellipsisz nemcsak hogy „megenged valamit”, de aktív alakító tényezőként a „törlés” képességével is rendelkezik.